

طب ایرانی از دریچه مقالات

علم سنجی مقالات انگلیسی منتشر شده

طب ایرانی

تا پایان سال ۲۰۱۵

بامقدمه: استاد فقید دکتر محمد مهدی اصفهانی

الیف و آدوین

دکتر نرجس گرجی

هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل

دکتر ریحانه معینی

هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی بابل

دکتر روشنگر قدس

هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران

سرشناسه: گرجی، نرجس، ۱۳۶۲، گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور: طب ایرانی از دریچه مقالات: علم سنجی مقالات انگلیسی منتشر شده طب ایرانی تا پایان سال ۲۰۱۵/گردآورنده: نرجس
گرجی، ریحانه معینی، روشنگ قدس
مشخصات نشر: تهران: نوین پژوه سینا، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری: ۶۱۵ ص
فروست: طرح احیای میراث مکتوب طب سنتی ایران [ج. ۵۱]
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۸۳۹-۹-۷-۹
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: فارسی-انگلیسی
یادداشت: کتابخانه
موضوع: پزشکی اسلام - سون قدیمی تا قرن ۱۴
موضوع: Medicine, Islamic-Early work 20th century
موضوع: پزشکی ایران - سون قدیمی تا قرن ۱۴
موضوع: Medicine, Persian-Early work 20th century
موضوع: پزشکی - مقاله نامه
شناسه افزوده: معینی، ریحانه، ۱۳۶۲ - گردآورنده
شناسه افزوده: قدس، روشنگ، ۱۳۵۴ - گردآورنده
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ ج. ۵۱ ط ۸۱۲۸
رده‌بندی دیویی: ۶۱۰
شماره کتابشناسی ملی: ۴۸۰۹۸۹۲

عنوان: طب ایرانی از دریچه مقالات (علم سنجی مقالات انگلیسی منتشر شده طب ایرانی تا پایان سال ۲۰۱۵)
گردآورنده: دکتر نرجس گرجی، دکتر ریحانه معینی، دکتر روشنگ قدس
دبیر اجرایی: هما امینی
طراح جلد: صادق جمالی
ناشر: انتشارات نوین پژوه سینا
نویت و تاریخ چاپ: چاپ اول، ۱۳۹۶
قیمت: ۳۰۰۰۰۰ ریال
شمارگان: ۱۰۰۰ جلد
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۸۳۹-۹-۷-۹

مرکز پخش انتشارات طب سنتی ایران: ۰۹۱۹۵۴۰۹۸۹۲ - ۰۹۰۱۷۹۵۶۹۰۵

www.timpub.com

info@timpub.com

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی، و اقتباس در گیومه در مستندنویسی، و مانند آنها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست

۵	 آغازین سخن
۹	 مقدمه مؤلفین
۱۱	 تعاریف
۱۴	 پیس ۴ مار
۱۸	 روش انجام مار
۱۹	 نتایج
۲۲	 بحث و نتیجه گیری
۲۶	 نمودار و جداول
۳۵	 منابع
۳۷	 خلاصه مقالات
۵۸۴	 ضمیمه ۱ (مقالات با کلید واژه طب ایرانی در پایگاه Scopus)
۵۸۷	 ضمیمه ۲ (لیست مقالات مرکز تحقیقات کار آزمایی بالینی طب سنتی شاهد)
۵۹۴	 ایندکس نویسندگان مقالات

در دنیای امروز، که بسیاری از کشورها و ملل در صدد بازخوانی و احیاء میراث علمی و فرهنگی خود هستند و حتی کشورهایی فاقد تاریخ قابل ذکر در عرصه علمی، گاهی به مصادره دانشمندان و افتخارات دیگر کشورها به خصوص ایران، مثلاً به بهانه نگارش آثار علمی آنان به زبان عربی یعنی زبان متداول روزگاران پیشین در گستره فرهنگ و تمدن اسلامی می پردازند و در صدد دست و پا کردن هویتی تصنعی برای خود می باشند بازشناسی گنجینه عظیم یافته ها، نگاشته ها و ابداعات دانشمندان گذشته ما هم به لحاظ بهره گیری شایسته از آنها و هم به لحاظ بازیابی اعتماد به نفس و انگیزش تحقیقات جدید و جهش علمی مورد انتظار، کاری شایسته و شایسته ای انکار ناپذیر است به ویژه آن که بدون گرافه گوئی و بزرگ نمایی، سهم ایران در شکل گیری و بالندگی تمدن اسلامی، بسیار افزون تر از آن چیزی است که گاهی حتی برخی فرهیختگان ما می پندارند.

البته وقتی سخن از سهم ایران می آید، منطقی آن است که سرزمین بزرگ و پیوندهای فرهنگی آن مورد توجه قرار گیرد. نه آنکه اگر در گذشته های نه چندان دور، در اثر تهاجم بیگانگان و ضعف حکومت های ایران، بخشی از پیکره ایران جدا شده و فعلاً به عنوان بخشی از دیگر حکومت ها یا با نامی ویژه اسان حکومتی یافته اند از پیکره ایران فرهنگی منتزع و بیگانه شناخته شوند.

در میان موارد علمی نیاکان علیرغم تنوع و گستردگی آن غفلت ها و تغافل های نسل ها و تطاول ایام و از میان رفتن بخشی از منابع مکتوب، جایگاه میراث طبی ما، هم به لحاظ دسترسی آسان به افزون بر ۱۴۰۰۰ عنوان کتاب و رساله موجود و بیشتر از آن به لحاظ غنای محتوایی و ابتناء بر واقعیات و تجارب چند هزار ساله و تدوین شایسته در هزاره اخیر و امکان استفاده علمی و مبتنی بر شواهد علمی در عصر حاضر، جایگاهی استثنائی و ممتاز و ستودنی است به گونه ای که به دور از ادعای درون تهی، دانش روز عمیقاً به بهره گیری از آن برای اصلاح و تکامل و نیز ارائه نظریات نوآور نیازمند است اگر چه همچنان، گذشته پزشکی تا دوره رنسانس و حتی بازنگاری آن پس از دوره مذکور به این میراث بی بدیل وامدار است.

طب نیاکان ما که با عناوینی همچون طب سنتی ایرانی - اسلامی و یا طب ایرانی و اصطلاحاتی این چنین، در دهه اخیر مورد توجه قرار گرفته است، نه تنها مجموعه ای گرد آمده از اطلاعات

و تجارب پراکنده، بلکه به عنوان یک مکتب علمی با ویژگی‌های توحید محوری، جامع‌اندیشی و جامعه‌نگری، تجربه‌گرایی، پویایی و بالندگی و باورداشت تفاوت‌های سرشتی افراد، نظام هوشمند و کارسازی با عنوان قوه یا طبیعت مدبره، آگاهی سیستماتیک از ریشه‌های مشترک بیماری‌ها و نابه‌هنجاری‌ها و تعامل‌های اندام‌ها و فونکسیون‌های بدن آدمی و نیز در اندیشه و رفتار، تقدّم بهداشت و پیشگیری بر درمان و طراحی اولویت‌ها، محدودیت‌ها و ترجیحات در شیوه‌های درمانی، سرمایه‌ای استثنائی است که متأسفانه گاهی به لحاظ خودباختگی‌ها، ناآگاهی‌ها و غریب‌دگی‌های برخی از متولیان و دست‌اندرکاران محافل علمی و اجرایی و گاهی نیز به بهانه عملکردهای نادرست گروهی از حکیم نمایان فاقد صلاحیت و بالاخره به لحاظ غفلت‌ها و قصور و تقصیرهای خواص و پژوهشگران، مورد بی‌مهری، کوچک‌شماری و اتهام به واپسگرایی و عوام‌فریبی قرار می‌گیرد و این خود ستمی مضاعف بر هویت و شخصیت واقعی ملتی است که در عصر حاضر، حرم‌آزانه و با نثار خون بهترین فرزندان خود سعی در پاسداری از ارزش‌های حقیقی و احیاء ندیه‌ها، باب و مظهر اسلامی و انسانی دارد.

اصولاً در بررسی کلی و ارزیابی اولیه هر مکتب یا سامانه پزشکی جا دارد پیش از هر چیز دیگر نگاهی به موارد اساسی زیر داشته باشیم.

۱- مبانی نظری و زیر بنای اندیشه در این مکتب چیست؟ آیا متأثر از اندیشه خالص توحیدی است یا نه؟

۲- تعریف هویت انسان مورد بحث، آیا تعریفی یک‌سونگر و نابسته است یا برای آدمی هویتی روحانی - جسمانی (بدنی - روانی - اجتماعی و معنوی) تعریف می‌شود و رای حیات دنیوی و استمرار آن در عرصه دیگر اندیشه و برنامه‌ای وجود دارد؟

۳- آیا علوم پایه و به اصطلاح طبیعیات در این مکتب یا سامانه، صرفاً نظری - ذهنی است یا قابل تحقیق در صحنه تجربه و استدلال منطقی است؟

۴- عملکرد آن در صحنه پاسخگویی به نیازها و دشواری‌ها و ناهنجاری‌ها تا چه میزان فراتر از ادعاها، با کامیابی‌ها همراه بوده است؟

۵- نظام اولویت‌بندی در برنامه عمل آن چیست و سهم بهداشت، اصلاح سبک زندگی، خدمات پیشگیرانه، درمان‌های غیر تهاجمی، درمان‌های جسمی و روانی و بالاخره دیگر موارد چیست؟

۶- منابع علمی و آثار تدوین شده در این موارد چیست؟ و هم‌سوئی و هم‌آوایی امیّهات آثار قابل دسترسی آن تا چه میزان قابل درک و ارزیابی است؟

۷- میزان و چگونگی اتکاء به تجربه، قیاس علمی و رویارویی با تغییرات ناشناخته در ارگانیسم آدمی چیست؟ و تا چه اندازه، زمینه برای آزمون‌های علمی روز به‌منظور ارزیابی عملکردهای آن مهیا است؟

ناگفته پیداست که بر پایهٔ شاخصه‌های هفتگانه مورد اشاره، منزلت و ظرفیت‌های بالقوه طب نیاکان ما اگر نگوئیم برترین لاقل در سنخ برترین مکاتب پزشکی گذشته و حال است. با این وجود، آنچه که در معرفی علمی آن به دنیای علم صورت گرفته ناکافی، ناهمگون و نامتناسب با سرمایه‌های آشکار و نهان این مکتب است.

همانگونه که در این کتاب نیز ملاحظه خواهد شد این عدم تناسب در مقالات رصد شده به زبان انگلیسی با اقلیت‌ها، اولویت‌ها و نوآوری‌ها به زبان آمار و ارقام چشمگیر است زیرا آن‌سان که پدید آورندگان معجزات این مجموعه به روشنی یافته‌اند هم در نگارش عنوان ایرانی بودن طب مورد اشاره و هم در ارجاع مقالات به زبان بیگانه برای مجلات بهر حال بیگانه، و هم در میزان استقبال بیگانگان از یافته‌ها، سرمایه‌های ملی ما ملاحظات فراوانی وجود دارد و تدوین و ارسال بسیاری از این مقالات به مطبوعات علمی خارجی غالباً به ضرورت‌هایی همچون پیش‌نیازی برای تکمیل واحدهای درسی در دوره‌های تحصیلات تکمیلی، ارتقاء اعضای هیات علمی و مواردی این چنین، آشکارا و نهانی اشاره دارد. این یک هشدار و در عین حال زمینه‌بازنگری برای مسئولین نظام آموزش عالی لاقل در عرصهٔ علمی و دانش‌های بومی ما است که غربیان علیرغم رفتارهای متکبرانه و گاهی متأسفانه تبعیض‌آمیز، بدان‌ها بشدت نیازمندند خواه به زبان جاری سازند و خواه همچنان با ادعای فراست‌ی در ارزیابی‌ها، این نیازها و یافته‌ها را انکار یا کم بها جلوه دهند. در گذشته برای فراگیری هر علمی حاکمان عام با تحمل رنج سفرها، فراگیری زبان‌متداول علمی، غوص و غور در منابع و زانو زدن در برابر حاملان علم، متواضعانه به بهره‌گیری و خوشه‌چینی از خرمن دانش آنها می‌پرداختند، اما امروز که زبان انگلیسی عنوان زبان غالب در محافل جهانی علم پیدا کرده است محققین ما نیز به امید انتشار مقالاتشان علاوه بر ارائه گوه‌های گنجینهٔ دانش بومی به زبان بیگانه، نیم نگاهی نیز به خواسته‌ها و اولویت‌ها پذیرش مجلات مورد نظر دارند و به‌خوبی می‌دانند نشر مقالاتشان در آن مجلات با محدودیت‌های متعددی همراه است.

چه بسیار مقالاتی که از حل مشکلی در کشور ما بر پایه تلاش بسیار شکل گرفته اما برای آنها فاقد جاذبه و در مواردی به لحاظ عداوت جهان استکباری، با دافعه نیز همراه می‌شود و چه فراوان مقالاتی که می‌تواند برای آنها تأمین کننده پیش نیازهای علمی باشد و آنها پس از ملاحظه آنها و برداشت‌های لازم اعلام پذیرش یا عدم پذیرش می‌کنند.

نظام آموزشی فعلی ما بحق یا بناحق، داشتن مقالات با نمایه‌های بین‌المللی را پیش شرط دفاع از پایان نامه‌ها و یا موارد ارتقاء می‌داند، شاید از استدلالات پشتوانه این اندیشه، حضور در جامعه جهانی و زیبایی شتاب و میزان پیشرفت علمی کشور در نظام‌های ارزشی جهانی باشد که این سخن به حال در حد خود قابل دفاع است اما به گمان ما لااقل به موازات این حرکت، ایجاد سامانه‌ای ملی به زبان فارسی و انگلیسی در ساختاری مجازی با ظرفیت وسیع پذیرش تحقیقات علمی بر اساس استانداردهای جهانی در داخل کشور کار دشواری نیست، اگر پیشنهاد چنین سامانه‌ای را پیش از این در نامه‌های متعددی به بزرگان و مسئولین طراز اول آموزش و پژوهش ارسال شده است مورد توجه قرار گیرد امید می‌رود که آرام آرام پژوهشگرانی برای دستیابی به بخشی از این طلاعات در صورت لزوم به یادگیری زبان پرمایه فارسی روی آورند و از سوئی دیگر انجیزه‌های پژوهش‌های متنوع و گسترده علمی نزد پژوهشگران ایرانی بدون نگرانی از محدودیت‌های مجلات خارجی تقویت شود به‌ویژه آنکه مسئولان، هم‌زمان در باب چگونگی حمایت از مالکیت فکری غفلت نورزند.

اینک ضمن قدردانی از کار بسیار با ارزش سه نفر از متخصصین طب سنتی سرکار خانم دکتر نرجس گرجی، سرکار خانم دکتر ریحانه معینی و سرکار خانم دکتر محمدرضا قدس که چندی است در کسوت عضویت هیأت علمی حضور مؤثرتر در عرصه طب سنتی داشته‌اند و با آرزوی توفیقات بیشتر برای آنان، از درگاه خداوندی برای همه کسانی که با عشق به ایران و فرهنگ و تمدن اسلامی، اندیشه ایفاء نقش و احیاء ارتقاء و بالندگی این میراث ارزشمند را در سر می‌پرورند کامیابی و خدمت صادقانه و مرضی پروردگار مسألت می‌نمایم.

دکتر محمدمهدی اصفهانی

شهریور ماه ۱۳۹۵

یکی از مفاهیم اصولی که امروزه بسیار مورد توجه سیاست‌گزاران حوزه علم و فناوری قرار گرفته مباحثی از جمله علم‌سنجی، کتاب‌سنجی و اطلاع‌سنجی است. علم‌سنجی یکی از رایج‌ترین روش‌های ارزیابی فعالیت‌های علمی است و برای مسئولان و برنامه‌ریزان کشورها در راستای کاهش هزینه، افزایش بهره‌وری منابع مالی و انسانی و بهینه‌سازی ساختار اقتصادی و اجتماعی کمک‌کننده می‌باشد.

هدف کلی علم‌سنجی دستیابی و استفاده از شاخص‌های توصیف‌کننده پژوهش و رسیدن به استانداردهای علمی با سرعت و صحت بیشتر است و در آن از چهار شاخص اصلی مؤلفان، انتشارات، مراجع و ارجاع^۱ استفاده می‌شود. کتاب‌سنجی و علم‌سنجی هم‌پوشانی زیادی با هم داشته و در پاره‌ای موارد به جای یکدیگر استفاده می‌شوند.

برخی از اهداف جزئی در این زمینه علمی عبارتند از:

اثربرداری بیشتر یافته‌های پژوهشی

ایجاد رقابت سالم علمی

ارزیابی صحیح و رتبه‌بندی پژوهشگران، مؤسسات پژوهشی، دانشگاه‌ها، مجلات علمی و کشورها

تقویت پژوهش‌های گروهی، بین‌رشته‌ای و چندرشته‌ای

کمک به سیاست‌گذاری علمی پژوهشی و فناوری

تشکیل سامانه اطلاعات علمی در ابعاد کشوری، منطقه‌ای و جهانی

در این کتابچه با در نظر گرفتن اهداف فوق، مقالات (مدارک) منتشر شده با نام طب سنتی ایران در پایگاه PubMed مورد تجزیه و تحلیل کمی و کیفی قرار گرفته و سیر رشد آنها به همراه خلاصه مقالات یافت شده آرایه می‌گردد تا دریچه‌ای باشد برای نگاهی به دست آورده‌های دست‌اندرکاران طب ایرانی بر اساس معیارهای جهانی.

همچنین نتایج جستجوی مختصری که با کلیدواژه‌های دیگر در پایگاه Scopus نیز انجام شده و ایندکس محققان به عنوان ضمیمه آرایه می‌گردد.

این مجموعه قطعاً تمام شاخص‌های علم سنجی به مفهوم واقعی آن را پیش رو نمی‌نهد اما تلاشی است برای آغاز نگاهی نو به توانایی‌ها و پیشرفت‌های طب ایرانی در دنیای امروز و امید است که در سال‌های بعد همراه با افزایش کمیت و کیفیت مقالات، کیفیت این بررسی نیز ارتقا یابد.^۲

و در این مجال همانند گذشته قدردان یاری اساتید گرانمایه خود استاد دکتر محمدمهدی اصفهانی، دکتر محسن ناصری و دکتر محمود خدادوست هستیم که چون همیشه باعث دلگرمی دوستداران طب ایرانی بوده و هستند و همراهی دکتر سید علی مظفرپور را نیز ارج می‌نهم.

تا در علم نرفته خسته برو
یک دم نشین ز پا و پیوسته برو
هر چند که بحر علم بی‌مان است
تا کشتی همت تو نشکسته برو

دکتر نرجس گرجی

دکتر ریحانه معینی

دکتر روشنگر قدس

تابستان ۱۳۹۵

^۲ - نتایج اولیه این مطالعه در سال ۹۴ در کنگره "طب و داروسازی سنتی ایران" در شیراز ارائه شده است و همچنین مقاله منتج از این تحقیق در مجله دانشگاه علوم پزشکی بابل به چاپ رسیده است.